

### Пропедевтична підготовка дошкільників до читацької діяльності

**Постановка проблеми.** Дитинство – особливий період у житті кожної людини. Вік до 6 років - це час формування особистості, розвитку її мислення, пам'яті, набуття першого морального та естетичного досвіду. Тому не випадково все те, що закладається в дитинстві, що впливає на почуття дитини, на підсвідомому рівні супроводжує людину впродовж усього її життя. У ранньому віці дитина зустрічається з художньою літературою та усною народною творчістю, які починають відігравати надзвичайно важливу виховну, пізнавальну та розвивальну роль у становленні особистості дошкільника. Результатом залучення дитини до читання книжок є облагородження її серця, удосконалення розуму; розвиток емоційної сфери. Крім того, книжка допомагає дитині оволодіти мовленням – ключем до пізнання оточуючого світу природи, речей, людських відносин, бо, як відомо, читання є одним із чотирьох видів мовленнєвої діяльності людини.

Художня література традиційно розглядається важливим засобом виховного впливу на особистість дитини-дошкільника. І це не випадково, оскільки її вважають скарбницею культури, джерелом реальних знань та сильних вражень, ознайомлення з незвичним, фантастичним. О.Кононко цілком справедливо вважає книжку хоча й не головним, проте важливим учителем, провідником по життю. Вона пише: «Стара й сучасна, вітчизняна та зарубіжна, різна за жанрами, ілюстрована, дитяча і доросла – вона важливий складник дитячої субкультури, її уособлення і натхнення» [ 8,98 ].

Сучасні дослідження відносять книжку і читання до агентів соціалізації, оскільки за допомогою читання людина «входить у культуру», розуміє, які події можуть з нею відбутися і як можна вийти з певної життєвої ситуації. Крім того, існує думка, що у відомих і популярних історіях і казках у рамках певної культури приховані найбільш домінуючі життєві сценарії. Читач чи слухач, проникаючи в текст, ніби підкоряється йому, робить спробу в подальшому відтворити ці сценарії у власному житті (Дикман, 2000).

Але в останні роки спостерігається падіння інтересу до книжки, до читання загалом, втрачається усвідомлення пріоритетної ролі книжки в людському житті. Знижується роль сім'ї у залученні дитини до читання. Сьогодні дорослих все більше цікавлять комп'ютерні технології, а читання для дітей і самими дітьми замінюється переглядом телепередач. За результатами опитування тільки 17% батьків дошкільників беруть участь у формуванні читацької культури своїх дітей, 60% не читають дітям зовсім. Такі дані дають підстави зробити невтішний висновок, що читання перестає бути національним пріоритетом. Саме тому в

суспільстві гостро постає проблема літературної освіти дітей, формування в них умінь повноцінної читацької діяльності, а звідси і проблема готовності дошкільних навчальних закладів, родини, батьків і вихователів до роботи з дитячою книжкою, до розвитку в дітей стійкого інтересу до літератури, читання, формування в них початкових уявлень про роль книжки в житті людини і потреби жити з книжкою, спілкуватися з нею.

Комплекс питань, пов'язаних із визначенням змісту роботи, завдань, форм, методів, прийомів ознайомлення дошкільників з художньою літературою розглянуто в працях А.Богущ, Н.Гавриш, Л.Гурович, А.Виноградової, Р.Жуковської, Н.Карпинської, М.Коніної, О.Лещенко, О.Ушакової та інших. Особливості сприймання дітьми змісту художніх творів розкрито в дослідженнях психологів О.Запорожця, Д.Ельконіна, О.Никифорової, С.Рубінштейна, П.Якобсона та інших.

Завдання дитячої літератури, її специфіка розглядались у працях К.Чуковського, С.Маршака, С.Михалкова та інших поетів і письменників. Заслуговує на увагу цінний для педагогів висновок С.Маршака щодо основної мети ознайомлення дітей з літературою, а саме - формування майбутнього «талановитого читача», літературно освіченої людини.

**Мета даної статті** – показати місце дошкільного навчального закладу у процесі формування майбутнього читача та визначити деякі умови, що сприятимуть ефективному формуванню в дітей читацької діяльності, вихованню в них стійкого інтересу до книги, до літературного читання.

**Виклад основного змісту.** Аналіз наукових праць не дає однозначної відповіді на запитання "Що являє собою ідеал літературно освіченої людини, талановитого читача?" Однак у дослідженнях психологів, літературознавців, педагогів визначено основні риси повноцінного естетичного сприймання художньої літератури. Таке сприймання передбачає розуміння не тільки сюжету твору, але й концепції, авторського задуму, авторського світогляду та ставлення до подій, героїв, їхніх переживань, почуттів, здатність історично і критично осмислювати твір, проникати в систему мислення автора, а інколи і посперечатися з ним. Психолог О.І.Никифорова виділяє такі критерії повноцінного сприймання художньої літератури, як уміння читача впевнено відрізнити художній твір від нехудожнього, уміння в деталях оцінити форму літературного твору, здатність до сприймання метафоричної мови мистецтва. Водночас усі вчені-психологи підкреслюють, що високий рівень осмислення не відкидає, а навпаки, обов'язково передбачає емоційний відгук читача, його здатність суб'єктивно, особисто співпереживати долю героїв. «Активне, цілісне сприймання на вищому рівні – це сприймання твору у всьому багатстві його змісту і форми,» - писав Б.С. Мейлех [ ,19].

Виховання читача, здатного сприймати художній твір у всьому його багатстві – процес довгий і складний, але, якщо початковий етап введення маленької людини в читацьку культуру буде своєчасним і успішним, значно скоротиться число юнаків і дівчат, не здатних або не бажаючих прилучитися до духовного досвіду людства. Зрозуміло, що на кожному етапі освіти розв'язуються

свої завдання навчання літератури, спрямовані на оволодіння читацькою діяльністю. І розпочинається така робота вже в дошкільному віці. Ще в 30-х роках ХХ століття відомий психолог Л.С.Виготський убачав завдання ознайомлення дошкільників з літературою в тому, щоб в цілому розкрити перед ними світ словесного мистецтва, закласти практичну, сенсорно-емоційну основу повноцінного сприймання і розуміння художньої літератури.

Важливою є думка Л.М.Гурович щодо того, що метою і завданнями літературної освіти дітей у ДНЗ є підготовка їх до систематичної літературної освіти, в тому числі і перспективна практична підготовка до майбутньої теоретичної літературознавчої освіти в старших класах школи[ ].

Відомий український педагог В.О.Сухомлинський також наголошував на необхідності якомога раніше ввести дитину у світ книжок з метою виховання у неї зацікавленості читанням, навчання дбайливого ставлення до книжки.

Аналіз сучасних наукових праць свідчить про те, що поряд із такими ключовими напрямками літературної роботи з дошкільниками, як розвиток у них художньо-емоційного сприймання, виховання мовленнєвої культури, збагачення емоційно-чуттєвого та когнітивного досвіду, виокремлено літературну пропедевтику (Н.Гавриш). Елементарна літературна пропедевтика, на думку вченої, враховує специфіку літератури як мистецтва слова. Щоб пізнати, усвідомити ідейно-естетичний зміст твору, суть зображених у ньому життєвих явищ, замало лише чуттєвого сприймання образів, картин. Потрібні їхнє осмислення, повна літературна обізнаність із найпоширенішими жанрами дитячої художньої літератури та фольклору[ ].

Чому саме на етапі дошкільного віку розпочинається підготовка талановитого читача? Це пов'язано насамперед із тим, що дитина в ДНЗ засвоює досить значний за обсягом літературний багаж, набуває літературної начитаності. Саме в ці роки дошкільник широко ознайомлюється з усною народною творчістю, з українською та зарубіжною класикою, творами сучасних дитячих письменників і поетів.

Крім того, саме в дошкільні роки дитина надзвичайно уважна до слова, емоційно чутлива й активна у сприйманні літератури. Цей період є найбільш сприятливим для формування в неї практичних основ естетичного сприймання літератури. У дошкільному віці також відбувається активний розвиток відтворюючої уяви, необхідної для повного розуміння словесного образу, основних зв'язків у творі, характеру персонажа, його дій, вчинків, переживань, а також мотивів його поведінки. Науковці відзначають такі особливості дітей-дошкільників, як емоційна активність, здатність до співпереживання з героями, розуміння образної будови літературного твору [А.Богущ, О.Запорожець, Д.Ельконін, Г.Люблінська, Є.Лукіна, Н.Циванюк та інші]

Вчасно розпочата систематична робота з метою формування у вихованців ДНЗ здатності сприймати й розуміти твір художньої літератури допоможе їм подолати труднощі літературної освіти в початковій школі, пов'язані з переходом на новий тип сприймання літератури (самостійне читання). Крім того, в цей час закладаються підвалини повноцінної читацької діяльності дітей, відбувається

практичне засвоєння відомостей про такі засоби художнього зображення в літературі, як переносний смисл слів і фраз, ритм, рима, фразеологічні звороти тощо.

Однак аналіз методичної літератури з проблем опрацювання творів для читання, шкільних програм дає підстави зробити висновок про те, що початкова школа майже не орієнтується на той досить багатий літературний досвід, якого набуває дитина в дошкільному навчальному закладі. Усіх, хто досліджує проблеми дитячого читання, цікавить насамперед школяр, його читацька біографія та умови становлення його як самостійного культурного читача.

Зрозуміло, що на етапі дошкільного дитинства перед вихователем не стоять такі завдання, як формування в дітей навички самостійного читання, ознайомлення їх з елементами теорії літератури, з літературою в процесі її історичного розвитку, розкриття таких складних питань, як літературні традиції, новаторство, спадкоємність, епоха тощо. Це входить у коло завдань шкільної літературної освіти.

Від дошкільних навчальних закладів вимагається ознайомити дітей з художньою літературою. Як свідчать програми виховання та навчання дошкільників [ ], а також спеціальні дослідження науковців, завдання, що стоять перед ДНЗ, узагальнено можна сформулювати так:

- виховувати в дітей інтерес до художньої літератури, здатність до цілісного сприймання творів різних жанрів; забезпечити засвоєння ними змісту літературних творів та емоційний відгук на них;
- формувати початкові уявлення про особливості художньої літератури: видове й жанрове розміття (проза, поезія), їх специфіку, найпростіші елементи образності в мові літературних творів.

Передбачається також виховання в дошкільників літературно-художнього смаку, здатності розуміти й відчувати настрій твору, його мелодійність, звучність, ритмічність, красу й поетичність оповідань, казок; віршів, розвивати поетичний слух.

Визначені й нормативні показники літературно-художнього розвитку дітей. Так, у дитини старшого дошкільного віку, випускника ДНЗ, за нормативними показниками, має бути розвинене художньо-естетичне сприймання літературного твору в єдності змісту та художньої форми, що виявляється у здатності дитини відчувати образну мову поезії, казки, оповідання, в розумінні теми, ідеї, змісту твору; розвинений поетичний слух – здатність відчувати виразні засоби художнього мовлення, насолоджуватися художнім словом. Літературна обізнаність дитини виявляється у знанні нею творчості дитячих письменників та поетів української класики, сучасної та світової літератури й фольклорних творів, розумінні їх жанрових, композиційних, мовних особливостей. Дошкільник бере активну участь у художній комунікації: вміє підтримувати бесіду про зміст, ідею, персонажів твору, передавати свої враження, переживання, розповідати відомі казки, оповідання; з інтересом ставиться до творчої мовленнєвої діяльності; з

повагою ставиться до книжки, художньої літератури, має бажання висловлювати власні почуття в образному слові [ Гавриш, 19].

Як бачимо, програми виховання чітко визначають завдання, спрямовані на забезпечення елементарної літературної освіти дошкільників, що можна розглядати як один із шляхів формування в дитини інтересу до книжки, бажання її читати. Разом з тим вони не передбачають цілеспрямованого поступового вироблення звички до літературного читання.

Зрозуміло, що і в практиці роботи вихователі основну увагу приділяють збагаченню літературного досвіду дітей, а саме: знайомлять дітей з творчістю поетів, письменників, прилучають їх до аналізу засобів художньої виразності, розкривають перед ними характерні особливості казки, вірша, оповідання тощо, забуваючи про основну мету – виховання «талановитого» читача. Відмітимо і той факт, що в останні роки дитяча література в певній мірі стала виконувати функцію обслуговування дитинства. За допомогою книжки діти дізнаються про те, як перейти вулицю, чим село відрізняється від міста, про природу рідного краю, різні професії тощо. Сьогодні немає жодної методики, де б не використовувалася дитяча література, як допоміжний засіб. Так, в дошкільній лінгводидактиці художня література розглядається як один із засобів мовленнєвого розвитку дошкільників; за допомогою літератури вивчаються певні елементарні математичні поняття; частина змісту екологічного виховання дошкільників також вирішується через художні твори. Нерідко читання чи розповідання художнього тексту розглядається просто як розважальний засіб. Такий підхід свідчить про те, що вихователі вбачають в літературі не мистецтво, яким вона є, а суму методичних прийомів, які сприяють вирішенню окремих завдань, серед яких немає завдання виховання читача. Отже і інтереси дитини - дошкільника як читача, залишається поза виховним процесом.

Які ж педагогічні умови будуть сприяти вихованню дошкільника – читача, викличуть у нього інтерес до книги? На нашу думку таких умов може бути декілька. Ми переконані в тім, що важливою умовою формування інтересу до книги є створення розвивального середовища. Що ми маємо на увазі, коли говоримо про розвивальне середовище в аспекті виховання «талановитого читача»? Це, в першу чергу, створення літературного центру (або, як його традиційно називають - куточку книжки, можливості якого використовуються далеко не в повному обсязі). Мета такого центру – виховання у дітей інтересу до книжки, дбайливого ставлення до неї, формування та закріплення навички користування книжкою.

Книжковий фонд центру складають програмові твори, твори, які рекомендуються для вільного читання, хрестоматії, дитяча пізнавальна і енциклопедична література, найулюбленіші дитячі книжки. В літературному центрі мають бути книжки-картинки, книжки-ширми, книжки-іграшки, книжки-забави, дитячі журнали, альбоми з ілюстраціями, набори листівок-ілюстрацій, набори ілюстрацій до казок, серійні листівки (про тварин, рослини, іграшки тощо). В центрі можуть бути книжки, оформлені відомими художниками; різні

видання однієї і тієї ж книжки, але ілюстровані різними художниками; збірки віршів, веселі книжки.

Різноманіття книжкового середовища буде стимулювати самостійну пізнавальну активність дітей, розвивати їх кругозір, уміння орієнтуватися у книжковому матеріалі.

Літературний центр - це місце самостійного знайомства дітей з художніми творами; зручне місце для перегляду журналів, ілюстрацій, листівок; це і місце організованої роботи з книгою вихователя і дітей; місце для «лікування» книжок, для виготовлення альбомів, влаштування тематичних виставок книжок. Літературний центр можна використовувати і в сюжетно-рольовій грі «Бібліотека» [худ-овл. д-сть ].

Літературні центри оформлюються у всіх вікових групах, починаючи з першої молодшої. Починаючи з середнього віку бібліотека для центру комплектується за участю дітей. Вихователь разом з дітьми вирішують, які книжки минулого року можна подарувати у менші групи, які ще залишити. Вихователь рекомендує залишити певні книжки в групі, звертаючи увагу дітей на ті деталі, які ще можуть бути цікавими дітям. Наприклад, в книжці дуже гарні, виразні ілюстрації і діти зможуть їх гідно оцінити. Але в будь-якому випадку бажано, щоб останнє слово залишалось за дітьми. Процедура передачі книг іншим групам може бути радісною для всіх дітей.

Книжковий фонд літературного центру буде сприяти пізнавальному розвитку дитини, розвитку її літературних надбань за умов періодичного змінювання в ньому художньо-літературного матеріалу. Разом з тим, необхідно притримуватися певних вимог щодо кількості книжок в літературному центрі. Так, в молодших групах може бути одноразово представлено 3-4 добре проілюстровані книжки, в середній – 4-5 знайомих книжок, в старших групах – до 8-10 книжок, як знайомих, так і незнайомих дітям. Бажано щоб кожен екземпляр книжки був в двох-трьох примірниках, щоб розглядати її одночасно могло декілька дітей. В літературному центрі старшої групи вихователь може виставляти нові ілюстровані твори, які планує прочитати на найближчому занятті з художньої літератури. Розглядання ілюстрацій буде стимулювати зацікавленість дітей, бажання дізнатися про що ця книжка. В цій групі в центрі бажано відвести окрему полицку для пізнавальної літератури під умовною назвою «Полиця розумних книжок». Саме тут розташується тематична відбірка книжок за проблемами, які цікавлять дітей. Тут можуть бути і дитячі енциклопедії, і доступні книжки про Космос, зоологію, географію, комп'ютери тощо.

Створення розвивального середовища передбачає раннє ознайомлення дитини з книжкою та її занурення в атмосферу читання. Зазначимо - дошкільники ще не можуть самі читати. Але навіть не вмюючи читати, а тільки слухаючи дорослих, вони обирають те, що будуть слухати, сприймають те, що хочуть чути, оцінюючи його, а отже є читачами.

Знайомство дітей з художньою літературою відбувається як на заняттях так в повсякденному житті. Провідною формою роботи з художньої літератури є заняття різного типу: фронтальні, групові, індивідуально-групові, які рівномірно

чергуються впродовж тижня, місяця, кварталу. Згідно з вимогами діючих програм такі заняття проводяться один раз на тиждень у всіх вікових групах. Деякі вчені рекомендують заняття з художньої літератури проводити щодня: фронтальні і групові – двічі на тиждень, індивідуальні та індивідуально-групові – тричі на тиждень [ худ мовл. д]. Але в практиці роботи більшість вихователів проводять такі заняття раз на тиждень.

Методика проведення занять з художньої літератури достатньо розроблена такими відомими українськими та російськими вченими, як Н.Гавриш, А.Богущ, Н. Карпинська, О.Лещенко, Л.Панкратова, Є.Тихеева, О.Фльоріна, О.Ушакова та ін. Сьогодні в методиці визначені критерії відбору літератури та принципи читання дітям різного віку, методи ознайомлення дошкільників з художньою літературою, структура заняття, прийоми, спрямовані на формування художньо-естетичного сприймання та розуміння літературних текстів.

На жаль, поза увагою і вчених і практиків залишається такий пласт роботи, як читання книги у повсякденному житті, поза заняттями. Занурення дітей в художнє читання передбачає щоденну їхню зустріч з книгою. Як правило, в практиці вихователі часто читають дітям, інколи занадто часто, перетворюючи зустріч з книгою в розважальний або дисциплінарний засіб. Певної системи в роботі з літературою поза заняттями не спостерігається. Вона, як правило, епізодична, непланова, і не забезпечує на потрібному рівні виховання інтересу до книги.

В зміст активної діяльності педагога поза заняттями входять читання і розповідання дітям творів художньої літератури, а також організація видовищ і розваг (інсценівки, літературні ранки, показ діафільмів, різних видів театрів тощо).

Щоб увійти в звичку, створити певний ритуал життя групи читання художніх творів повинно бути щоденним. Але, організуючі таке читання в системі, вихователь повинен притримуватися певних правил. Так, протягом дня дітям пропонується для читання тільки один художній твір. При цьому, бажано щоб час для читання визначався в розпорядку дня. Не слід забувати і про особливості довірливої уваги, сприймання дітьми різного віку художніх текстів. Відомо, що малюки трьох-чотирьох років можуть активно слухати текст протягом 10-15 хвилин, діти п'яти-шести років – 25 хвилин, діти шести-семи років – 30 хвилин.

Сучасні дослідження відмічають, що реалізація розвивального потенціалу художньої літератури залежить як від відбору текстів, так і від правильної організації читання як сумісної партнерської діяльності дорослого з дітьми.

Відбір творів та послідовність їх читання визначається вихователем, який обов'язково повинен враховувати бажання дітей і залучати їх до обговорення списку творів. Оскільки твори можуть бути різними за об'ємом та жанрами, бажано передбачити чергування великих і малих літературних форм, прозових та віршованих творів.

Зазначимо, що в поза навчальній діяльності літературний багаж дітей може розширюватися як за рахунок програмових так і позапрограмових творів

української та світової дитячої літератури. Поза заняттями можна читати дітям ті твори, з якими вони познайомилися на занятті. Повторення попереджає забування, систематичне повторювання художніх творів може сприяти вихованню і любові до віршів, казок, оповідань, до книги в цілому. В повсякденному житті планується і первинне знайомство дітей з певними творами.

Особливе місце в дитячому читанні займає такий жанр як повість. Читання «довгих» книжок привчає дитину протягом довгого часу слідкувати за діями одних і тих же героїв, оцінювати їхні вчинки, встановлювати своє відношення до них, вчить зберігати в пам'яті прочитане, пов'язувати частини тексту. Читання такої книжки стає для дитини особливо захоплюючим, якщо найбільш цікаві розділи читаються повторно. На жаль, в досвіді роботи більшості вихователів відсутня робота з великими літературними формами; перевага надається читанню невеликих творів – оповідань, казок.

Дуже важливою умовою виховання майбутнього читача є правильний відбір методів, з допомогою яких дітей знайомлять з художнім твором. Нагадаємо, діти дошкільного віку самі ще читати не можуть; вони слухачі. Художній твір доносить до них вихователь, який виступає тільки посередником між письменником і дітьми. Тому, основними методами ознайомлення дітей з художніми творами є розповідання й читання. Ці методи мають багато спільного: вихователь читає чи розповідає, опираючись на один і той же матеріал – художній текст, який передається однією особою, а діти слухають.

Є між методами і різниця. Розповідання забезпечує більший безпосередній контакт оповідача зі слухачами, співтворчість оповідача й аудиторії. Це пояснюється тим, що оповідач як би говорить «від себе», як очевидець, як автор розповіді. Під час читання безпосередній контакт губиться, оскільки вихователь пов'язаний текстом і контакт «очі в очі» відбувається значно рідше, ніж під час розповіді. Наголосимо на перевагах читання: зберігається авторська мова; дитина пізнає про те, що книжка є джерелом знань; вчиться любити, цінити, акуратно поводитися з книжкою.

Своєрідність цих методів дає можливість правильно обирати їх залежно від віку дітей (молодшим дітям частіше розповідають, а старшим – читають) та від жанру (вірші читаються напам'ять, казки розповідаються, прозаїчний твір – читається).

Перші враження дітей про книжку багато в чому залежать від якісного виконання дорослим літературного твору. Відносно художнього читання твору доречно згадати рекомендації Н.С Карпинської. Завдання вихователя, на думку вченої – добитися такого виконання твору, щоб діти могли сприйняти не тільки зміст, а й художню форму твору, його образну мову, мелодійність, ритм, риму [ ].

Відомо що, сила виховного впливу мистецтва художнього слова, як мистецтва взагалі, заключається в тому, що воно викликає у людей різні емоції, переживання, настрій. Без цієї чуттєвої основи, без емоційного відношення дітей до того, що вони слухають, виховати у дитини любов до літературного читання, на нашу думку, буде дуже важко. Але просте слухання літературного твору не буде мати великого впливу на дитину. Педагог повинен цілеспрямовано

керувати дитячим сприйняттям, адже слухання – надзвичайно складний процес. Він вимагає від дитини напруженої уваги, пам'яті, залучення відтворювальної уваги, без якої розуміння змісту прочитаного не буде повним. А це означає, що за кожним прочитаним словом, реченням в уяві малюка повинен виникнути відповідний образ, пов'язаний з його попереднім життєвим досвідом, з відповідними емоційними відчуттями. Тому вихователю потрібно не тільки познайомити дітей з фактами й подіями, описаними у творі, але й викликати у них певний настрій дум, почуттів, переживань. Саме на основі виникаючих почуттів, переживань у дітей формується правильне відношення до фактів, героїв подій, відповідна їхня оцінка. Адже сила впливу від прочитаного художнього тексту залежить не тільки від його змісту та художніх достоїнств, а й від того, як цей твір буде поданий дітям. Отже, якість виконання дорослим літературного тексту виступає однією із умов залучення дитини до книжки, виховання у неї любові до читання. Яким же повинно бути читання книжки вихователем, щоб забезпечити необхідний виховний вплив? В низці праць відомих вчених ( А.М.Богуш, Р.Й.Жуковська, Н.С.Карпинська, М.М.Коніна, Є.І.Тихеева, Є.О.Фльоріна та ін.) виписані певні правила, яких повинен притримуватися вихователі, читаючи дітям літературні твори. Визначимо їх.

Дорослий повинен з максимальною переконливістю передати дітям задум автора, ідею твору, розкрити образи героїв, їхню сутність. Читання повинно відповідати стилю твору, його жанровим особливостям ; вихователю має голосом передати логічну й синтаксичну мелодійність мовлення, музику й ритм вірша тощо. Читати потрібно так, щоб діти не тільки розуміли кожне слово у тексті, зміст кожного речення, усвідомлювати зв'язки речень між собою, а й відчувати інтерес до читання, до книжки в цілому.

Читаючи твір, вихователю не може залишатися байдужим до його змісту. Він має передати дітям своє відношення до фактів, відображених у творі, викликати у них певний настрій думок і почуттів. Тільки за такою умовою художній твір переконує, захоплює дітей, має виховний вплив. Основним засобом передачі педагогом своїх почуттів, свого відношення до зображеного, є інтонація, яка повинна бути природною, правдивою, переконливою.

Педагогу необхідно пам'ятати і враховувати вікові особливості сприймання дітьми літературних творів і в залежності від цього використовувати засоби, які дозволили б дітям ясніше уявити художній образ, виражений словом. Так, в процесі читання художніх творів дітям молодшого дошкільного віку можна використовувати чіткі, певні інтонації, виразне підкреслювання яскравих визначень, які характеризують певний образ; контрастні сполучення темпів та ритмів в залежності від змісту й форми твору, який читається. Дітям старшого дошкільного віку доступне емоційне сприймання психологічних пауз, насичених напругою почуттів.

Разом з тим, як всяке мистецтво, виразне читання вимагає від виконавця збереження почуття міри. Так, перенавантаження виконання різкими, нав'язливими інтонаціями, різноманітною мімікою, психологічно не виправданими механічними жестами (качання зі сторони в сторону, постукування

по столу тощо), дисциплінарні зауваження під час читання є недоречними і заважає розумінню змісту твору дітьми.

Наголосимо на ще деяких правилах: вихователь читає дітям сидячі, тримається прямо, зібрано і разом з тим, непримусово; не нахиляється над книжкою (це може привести до утруднення дихання й уривчастого читання), що дає можливість дітям повністю бачити обличчя вихователя, спостерігати за його поглядом, мімікою, вплив яких під час читання має особливу емоційну силу і дає можливість вихователю слідкувати за тим, як діти сприймають текст.

Для того, щоб донести до дітей задум автора, вплинути на їхні почуття, переживання вихователь має заздалегідь докладно проаналізувати твір, підібрати засоби виразного читання або розповідання (інтонація, розстановка пауз, логічних наголосів), виробляє чітку і правильну вимову кожного слова, фрази, речення. Вихователь повинен вільно орієнтуватися в тексті, який буде читати, і добре запам'ятати текст, який буде розповідати.

Ще одна умова – підвищення педагогічного й психологічного рівнів підготовки вихователя до роботи з дитячою літературою. Наші спостереження показують, що вихователі не знають сучасної дитячої літератури, слабо володіють принципами формування кола дитячого читання, не повністю готові до виконання тих завдань, які сформовані в програмах виховання й розвитку дитини. Для вихователів важким є аналітичний метод роботи з художнім текстом. За родом своєї діяльності вихователь повинен слідкувати за тим, як діти сприймають і розуміють художній твір, адже від цього залежить вплив літератури на дитину. Але слід констатувати, що у більшості вихователів немає систем и знань і навичок спостереження за сприйманням дітьми тексту, його корекцію тощо. Недоліки у підготовці вихователів в певній мірі можна було б компенсувати його інтересом до літератури, любов'ю до читання, мотивацією, яка іде від чіткого усвідомлення ролі літератури в розвитку дитини. Але на жаль, більшість сучасних вихователів також є представниками не читаючого покоління. Анкетування студентів спеціальності «Дошкільна освіта» свідчить про те, що читання художніх творів займає шосте місце серед видів діяльностей, якими молодь заповнює свій вільний час. У зв'язку з цим, потребує введення в навчальний план підготовки вихователів спецкурсів, спецсемінарів, які б забезпечили б психолого-педагогічну підготовку студентів до роботи з книгою та курси, які б підвищили їхній рівень літературної підготовки.

### **Висновки.**

## Література

1. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і практика. – Монографія. – Запоріжжя, Просвіта, 2002. -216 с.
2. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільному навчальному закладі. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти.-К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 304 с.
3. Гавриш Н. Художньому слову – гідне місце в освітньому просторі //Дошкільне виховання, 2006. -№3. –С.15-19.
4. Гурович Л.М. Понимание образа литературного героя детьми старшего дошкольного возраста (6-7 лет). Автореферат диссертации кандидата педагогических наук. – М., 1969. – 29с.
5. Карпинская Н.С. Художественное слово в воспитании детей. М.: Педагогика, 1972. – 152 с.
6. Кононко О. Художня література //Коментар до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні. –К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2003. – С.149-152.
7. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. –К., 1999. -286 с.
8. Мейлах Б.С. Художественное восприятие как научная проблема // Художественное восприятие. – Ленинград,;1971. –С.3-25.
9. Никифорова В.Й. Психология восприятия художественной литературы. –М.: Наука, 1972. -152 с.

## Анотація

## Summary

## Ключові слова:

